

AVRUPA BİRLİĞİ EKONOMİ POLİTİKALARINDA UYUM SÜRECİ: TÜRKİYE VE POLONYA ARASINDA BİR KARŞILAŞTIRMA*

Abdullah ÖGE**
Mesut EREN***

Özet

Türkiye'nin Avrupa Birliği müzakereleri uzun yıllardır sürekli konuşulan ancak bir türlü neticeye bağlanamayan bir süreçtir. Türkiye, sürekli Avrupa Birliği'ne üyeliği kabul edilen ülkelerle kıyaslanmış, eksikleri tamamlanmaya çalışılmış ancak bir türlü tam üyeliğe geçiş gerçekleşmemiştir. Bu çalışmada 12 yıldır üyelik müzakereleri sonuçlanmamış Türkiye'nin ekonomik yapısı, 2004 yılında tam üyeliğe kabul edilen ülkelerle ama öncelikle Polonya ile kıyaslanmıştır. Polonya'nın seçilmesinin nedeni bu ülkenin nüfusunun büyüklüğü, ekonomik yapısının Türkiye ile benzerlik göstermesi. Bu karşılaştırma için kümeleme analizi yapılmıştır. Kümeleme analizinde benzer değişkenler kullanılırken, 2004 yılından bu yana Avrupa Birliği'ne tam üyeliğe kabul edilen 11 ülke ve hala müzakereleri devam eden 5 ülkenin verileri kullanılmıştır. Söz konusu bu ülkeler; Polonya, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Malta, Macaristan, Slovenya, Slovakya, Bulgaristan, Romanya, Hırvatistan, Türkiye, Sırbistan, Karadağ, Makedonya ve Arnavutluk'tur. 1980-2015 dönemi için 17 ülkeye ait 8 makroekonomik değişken kullanılarak, SPSS ortamında kümeleme analizi gerçekleştirilmiş ve kümeleme analizi sonucunda söz konusu bu 17 ülkenin ekonomik açıdan birbirlerine olan benzerliği değerlendirilmiştir. Belirlenen dönemlere ve seçilen 8 makroekonomik değişkene ait veriler ile yapılan analizlerin sonuçlarına baktığımızda Türkiye ve Polonya ekonomilerinin kısmen benzerlik gösterdikleri görülmektedir. Türkiye 1980-2004 dönemi hariç yani 2004 yılı sonrası dönemde gerçekleştirdiği olumlu değişimler sonucunda, bugün tam üye olan Polonya ile ekonomik açıdan benzerlik gösterdiğini söyleyebiliriz. Polonya'nın

* Bu makale “Avrupa Birliği Ekonomi Politikalarında Uyum Süreci: Türkiye ve Polonya Arasında Bir Karşılaştırma” adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İktisat Bölümü, e-posta: a.oge@massantekstil.com.tr

*** Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsü, AB İktisadı Anabilim Dalı, e-posta: mesut.eren@marmara.edu.tr

benzer veya birbirine çok yakın bir ekonomik performansla tam üye olabildiği bir konjunktürde tam üye olup Türkiye'nin 2005 yılından bu yana süren müzakereler sonunda hala üye olamamasının nedeninin ekonomik olmadığı sonucuna varılmıştır. Tam üyeliğin önündeki engellerin daha çok siyasi veya sosyo-kültürel nedenlere bağlı olduğu değerlendirilmektedir. Ancak bu konu çalışmanın sınırlarını aşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Polonya, Türkiye, Kümeleme Analizi.

ANPASSUNG AN DIE EUROPÄISCHE WIRTSCHAFTSPOLITIK: EIN VERGLEICH ZWISCHEN DER TÜRKEI UND POLEN

Zusammenfassung

Die Beitrittsverhandlungen der Türkei mit der Europäischen Union sind ein langer Prozess, der bis heute nicht zu Ende geführt wurde. In dieser Arbeit wird die volkswirtschaftliche Struktur der Türkei, die seit 12 Jahren die Beitrittsgespräche nicht erfolgreich abgeschlossen hat, mit denjenigen verglichen, die 2004 Mitglied geworden sind. Darunter fällt auch Polen. Die Ähnlichkeiten in der Bevölkerungszahl und den wirtschaftlichen Strukturen beider Länder ist der Grund, warum Polen als Schwerpunkt der Vergleiche ausgewählt wurde. Für diesen Vergleich wurde eine Clusteranalyse durchgeführt. Für die Länder wurden ähnliche Variablen verwendet. 11 der Länder sind seit 2004 Vollmitglied geworden und mit 5 Ländern werden noch die Beitrittsgespräche geführt. Die Clusteranalyse wurde im SPSS-Umfeld unter Verwendung von 8 makroökonomischen Variablen aus 17 Ländern für den Zeitraum 1980-2015 durchgeführt. Als Ergebnis der Clusteranalyse wurde die wirtschaftliche Ähnlichkeit dieser 17 Länder bewertet. Aus den durchgeführten Analysen ist ersichtlich, dass die Türkei und Polen wesentliche Ähnlichkeiten aufweisen. Die Türkei und Polen befinden sich in dem Zeitraum nach 2004 in dem gleichen Cluster. Mit anderen Worten ausgedrückt, sind sich beide Länder unter Beachtung der untersuchten Variablen in dem genannten Zeitraum in wirtschaftlicher Hinsicht ähnlich. Es ist auch ausschlaggebend, dass die Türkei und Polen mit ähnlicher oder ziemlich naher Wirtschaftsleistungen sehr unterschiedliche Ergebnisse erreicht haben. Bekanntermaßen war Polen im bemessenen Zeitraum Vollmitglied in der EU, während die Türkei nur mit partieller Zollunion und mit begrenzter EU-Unterstützung unterwegs war. In diesem Zusammenhang kann schlussfolgernd gesagt werden, dass die bedeutende Wirtschaftsleistung der Türkei für die EU-Mitgliedschaft nicht dafür entscheidend ist, dass die seit 2005 andauernden Verhandlungen

erfolgreich abgeschlossen wurden. Die Gründe liegen mehr auf der politischen oder kulturellen Ebene.

Schlüsselwörter: Europäische Union (EU), Polen, Türkei, Clusteranalyse.

Giriş

Türkiye ve Avrupa Birliği (AB) müzakereleri çok uzun yıllardır devam etmektedir. Türkiye Avrupa Birliği'ne başvurduğu yıllardan günümüze kadar geçen süreçte hem ekonomik hem de sosyal olarak önemli yol kat edilmiştir. Bu süreçte Türkiye'nin hem ekonomik durumu iyiye gitmiş hem de Türk halkının refah seviyesi yükselmiştir. Ancak Avrupa Birliği ile müzakere sürecinde Türkiye gibi yıllardır uyum sürecinde olan birçok ülke mevcuttur. Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde olan ülkelerin durumu şöyledir; halen Avrupa Birliği ile tam üyelik müzakerelerini sürdüren üç ülke: Türkiye, Sırbistan ve Karadağ'dır. Adaylık statüsü tanınmış ancak müzakerelere henüz başlanmamış ülkeler ise Arnavutluk ve Makedonya'dır. Potansiyel aday ülkeler ise Bosna Hersek ve Kosova'dır. (https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/check-current-status_en, son ziyaret tarihi: 2.10.2017)

Bu çalışmada, AB üyesi olan ülkelerin, ama en başta Polonya'nın ekonomik yapıları ile Türkiye'nin ekonomik yapısı kıyaslanacak ve bu ülkelerin AB uyum süreci öncesi ve sonrası süreçteki ekonomik durumlarının benzerlik veya farklılıkları değerlendirilecektir. Kıyaslama yapılırken ülke ekonomilerini değerlendirmek için bazı makroekonomik göstergeler kullanılacaktır. İkinci aşamada ise kümeleme analizi yapılarak iki ülkenin ekonomik benzerlikleri değerlendirilecektir. Her iki aşamada da kullanılacak olan makroekonomik değişkenler; Enflasyon Oranı, İstihdam Oranı, İhracat Artış Oranı, GSYİH büyüme oranı, Kişi başına düşen GSMH büyüme oranı, İthalat Artış Oranı, Döviz Kuru ve İşsizlik Oranlarıdır. İkinci aşamada yani kümeleme analizi yapılırken analize dâhil edilecek ülkeler şunlardır; Polonya, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Malta, Macaristan, Slovenya, Slovakya, Bulgaristan, Romanya, Hırvatistan, Türkiye, Sırbistan, Karadağ, Makedonya ve Arnavutluk'tur. 1980-2015 dönemi için 17 ülkeye ait 8 makroekonomik değişken kullanılarak kümeleme analizi gerçekleştirilecektir.

Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Türkiye ve Polonya

Türkiye'nin Avrupa Birliği Ekonomi Politikalarına Uygunluğu

Türkiye, 1957 yılında kurulan ve Avrupa'nın Roma İmparatorluğu'ndan sonra ilk defa bu kadar güçlü bir şekilde oluşturduğu, bugünkü adıyla Avrupa Birliğine üye olmak üzere 1959 yılında başvuruda bulunmuştur. 1963 yılında bugün de AB-Türkiye ilişkilerinin temelini oluşturan Ankara Anlaşması imzalanmıştır. Kimi zaman Türkiye'nin kimi zaman da Avrupa Birliği ülkelerinin yükümlülüklerini yerine getirmemeleri nedeniyle kurumsal anlamda ancak 1996'daki gümrük birliği ile ileri bir adım atılabilmiştir (Güngör, 2017: 62). Aşağıda Türkiye'nin ekonomik yapısından detaylı bir şekilde bahsedilecektir.

Türkiye, serbest piyasa ekonomisinin geniş çaplı olarak uygulandığı, tarım kesiminin de halen % 20 gibi geniş paya sahip olduğu hızlı büyüyen bir ülke konumundadır. 2001 Bankacılık krizinden sonra Türkiye'nin aldığı tedbirler krizin etkilerinin azaltılmasını sağlamıştır. 2013 ve 2014 yıllarında kısmi yavaşlama yaşandığı gözlemlenmiştir. Büyüme 2013'teki 4,4'lük seviyesinden 2014'te 2,9'a gerilerken, 2015 yılına gelindiğinde tekrardan toparlanmıştır. Büyüme oranı %4 seviyesine ulaşmıştır. İşsizlik oranı %10 seviyesindeyken (2015; 10,6) bu oran pek çok Avrupa Birliği ülkesinden daha iyi bir performans olarak değerlendirebilmektedir (Güngör, 2016:46). Türkiye'nin ekonomik büyüme, işsizlik ve istihdam oranları, dış ticaret hareketleri gibi ekonomik seviyesinin belirlenebileceği belli başlı makroekonomik göstergeleri AB üyesi kimi ülkeler ile kıyaslandığında benzer veya daha iyi durumda olduğu gözlemlenmektedir.

Polonya Ekonomisi

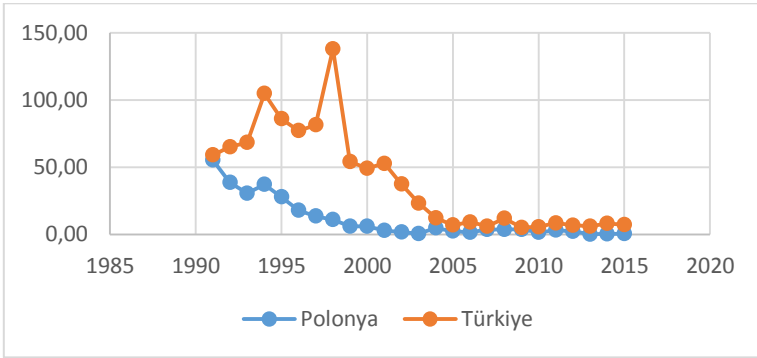
Polonya 1989 yılındaki politik ve ideolojik değişimlerden sonra serbest piyasa ekonomisine geçmiştir. Her iki ülke uluslararası raporlara göre dünyanın en gelişmiş 30 ülkesi arasında yer almaktadır (Bulut, 2017: 55). Bu süreç içinde Polonya önemli ekonomik ve politik başarılar göstermiştir. Avrupa'nın en genç nüfusuna sahiptir. Büyük miktarda iç talep, ihracat ve halkın refah düzeyindeki artışlar yabancı doğrudan yatırımlar sayesinde gerçekleşmiştir. Polonya, Avrupa Birliği'nde Almanya'dan sonra en çok yabancı yatırım çeken ülkedir. Ayrıca Polonya, Orta Avrupa'nın merkezinden kuzeye doğru Baltık Denizine açılmaktadır. Yüzölçümü ve nüfus bakımından Avrupa kıtasının dokuzuncu büyük ülkesidir (Bulut, 2017: 55).

Türkiye ve Polonya Ekonomilerinin Karşılaştırılması

Makroekonomik Verilerin Analizi

Bu bölümde Avrupa Birliği uyum ve üyelik sürecinde Türkiye ve Polonya arasındaki makroekonomik benzerlikler ve farklılıklardan bahsedilecektir. 2004 yılında tam üyeliğe kabul edilen Polonya ile üyelik müzakereleri hala devam eden Türkiye'nin ekonomik yapıları kıyaslandığında iki ülkenin 1990-2015 yılları arasında bazı ekonomik değişkenlerinin hareketleri şu şekildedir.

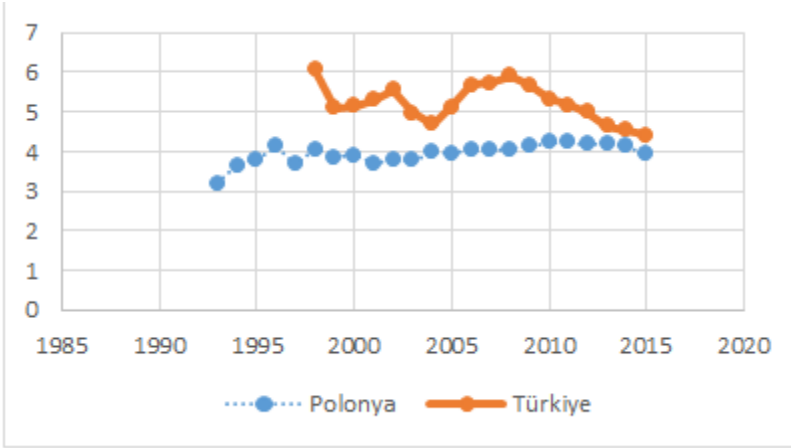
Grafik 1: 1990-2015 Dönemi Enflasyon Oranı (GSYİH Deflatörü) Karşılaştırma

Kaynak: WDI, <http://www.databank.worldbank.org>

Grafik 1'de açıkça görüldüğü üzere, 1995-2000 döneminde Türkiye'nin Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla Deflatörü olarak ölçümlenen enflasyon oranı en yüksek seviyeye ulaşmıştır. 1980 yılında Türkiye'de serbest piyasa ekonomisine geçilmeye başlanması ancak başarılı bir geçiş sağlanamamasının etkisi 1990'lı yıllarda görülmüştür. 2001 krizi sonrasında alınan önlemler ve 2005 yılında başlayan tam üyelik müzakereleri geleceğe ilişkin beklentileri iyileştirmiş ve enflasyonda kalıcı düşüşler kaydedilmiştir. Polonya'nın ise Avrupa Birliği tam üyeliğe kabul edildiği 2004 yılından sonraki yıllarda AB destekli ekonomik başarılarla imza atmış ve enflasyonu kontrol altına alabilmiştir. İki ülkenin enflasyon oranı arasındaki fark azalmaya başlasa da Polonya'ya kıyasla Türkiye'nin enflasyon oranı biraz daha yüksektir. 2015 yılını baz alarak değerlendirdiğimizde Türkiye'nin enflasyon oranı (%7.43) Polonya'nın enflasyon oranının (% 0.61) 12 katı kadar büyüktür.

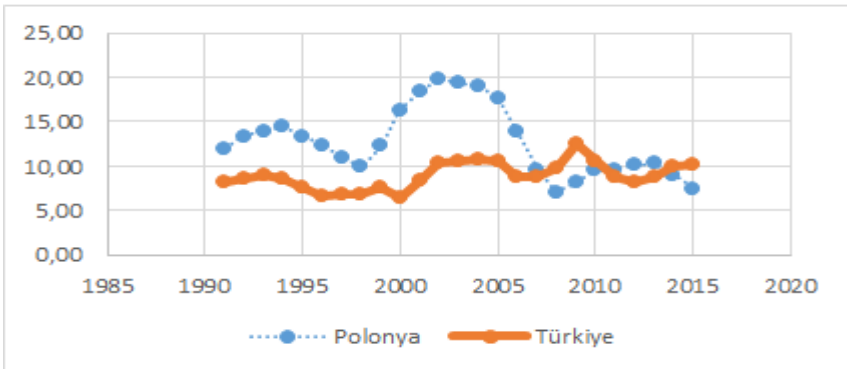
Grafik 2: 1990-2015 Dönemi İstihdam Oranları Karşılaştırması (değerler x10 olarak değerlendirilmelidir.

Kaynak: WDI, <http://www.databank.worldbank.org>

Grafik 2’de Türkiye ve Polonya’ya ait 1990-2015 dönemi işgücü istihdam verileri yer almaktadır. Grafikte yer alan veriler ışığında Türkiye’nin istihdam oranının Polonya’ya kıyasla daha yüksek olduğu açıkça görülmektedir. 2015 yılını temel alarak değerlendirdiğimizde Türkiye’nin istihdam oranı Polonya’nın istihdam oranının 1,5 katı kadar büyüktür. Dönemde Polonya’nın istihdam verileri istikrarlı bir şekilde ilerlerken Türkiye’nin verilerinde sürekli bir dalgalanma söz konusudur. Polonya’nın özellikle AB tam üyeliğe kabul edildiği yıl olan 2004 yılı ve sonrasında istihdamında istikrar hâkim olmuştur.

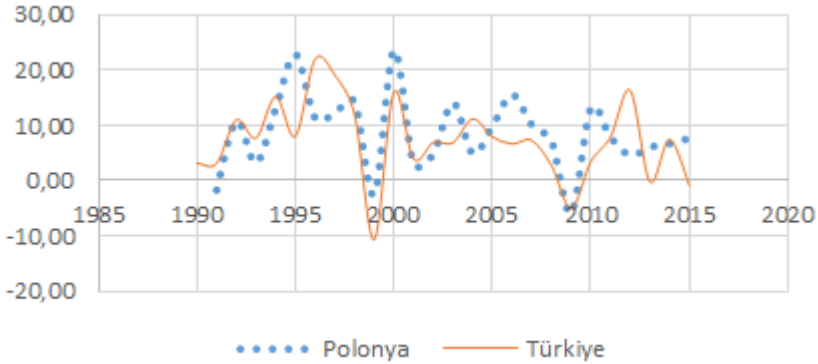
Grafik 3: 1990-2015 Dönemi İşsizlik Oranı Karşılaştırma

Kaynak: WDI, <http://www.databank.worldbank.org>

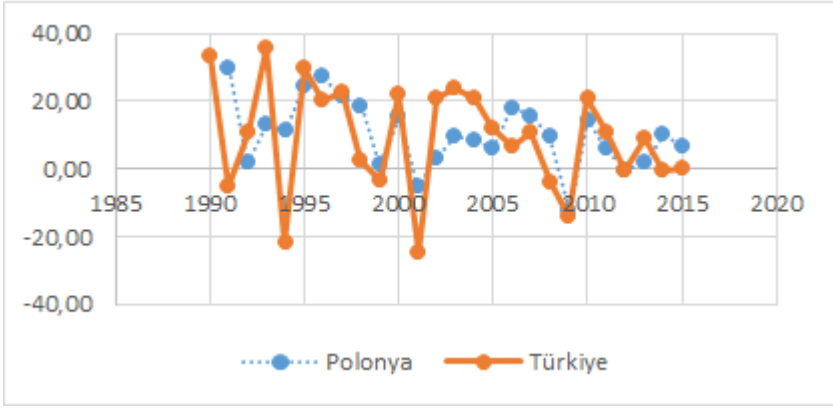
Grafik 3’de Türkiye ve Polonya’ya ait 1990-2015 dönemi işsizlik verileri yer almaktadır. Grafikte açıkça görüldüğü üzere, Polonya’nın 2006 yılına kadar geçen süreçte işsizlik oranı Türkiye’ye kıyasla yüksektir. Polonya’nın 1990-2006 dönemine ait işsizlik oranı Türkiye’nin iki katı kadardır. 2006 yılından sonraki süreçte iki ülkenin verileri birbirine yakın oranlarda gerçekleşmiştir. Polonya’nın işsizlik sorununun çözülmesinde ve işsizlik oranını yarı yarıya düşmesindeki en büyük etken 2004 yılında Avrupa Birliği’ne katılması ve bu yolla ciddi anlamda yabancı doğrudan yatırım çekebilmiş olmasıdır.

Grafik 4: 1990-2015 Dönemi İhracat Artış Oranı Karşılaştırma (% artış)

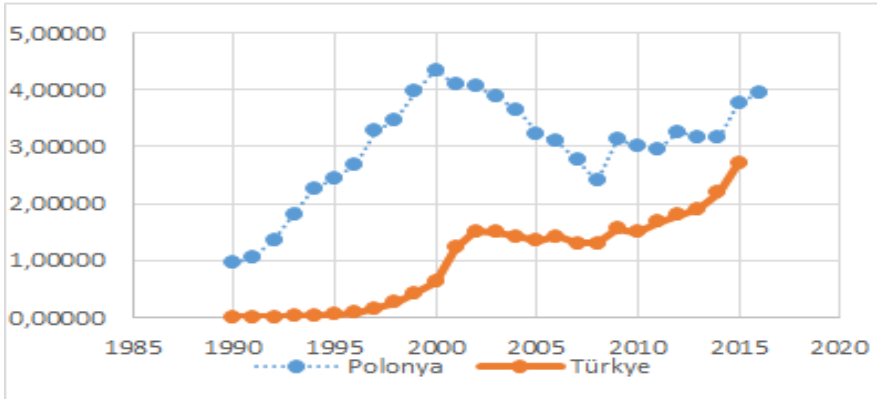
Kaynak: WDI, <http://www.databank.worldbank.org>

Grafik 4’te Türkiye ve Polonya’ya ait 1990-2015 dönemi ihracatın yıllık artış verileri yer almaktadır. Grafikten açıkça anlaşılacağı üzere, ihracat verileri yıldan yıla farklılık gösterse de Polonya’nın ihracat artış oranı Türkiye’nin ihracat artış oranından daha yüksektir. Grafik detaylı bir şekilde incelendiğinde her iki ülkede de benzer yıllarda birbirinden farklı oranlarda ihracatta artış ve azalış gözlemlenmiştir. Her iki ülkede de 2000 krizi ve 2008 krizinde ihracat düşmüş her iki krizden bir yıl sonra daha fazla artış gözlemlenmiştir. Tüm bu benzerliklere rağmen Türkiye’nin ihracatı 2015 yılında ciddi bir oranla düşüş göstermiş olup, iki ülke arasındaki paralel seyir bozulmuştur. Ayrıca bilinen bir gerçek vardır ki AB’ye üye ülkeler genellikle ithalat ve ihracatlarını birlik içerisinde gerçekleştirmektedir. Bu durum sayesinde üye ülkeler arasındaki ticarete çoğu zaman önemli sıkıntılar yaşanmamaktadır.

Grafik 5: 1990-2015 Dönemi İthalat Artış Oranı Karşılaştırma (% artış)

Kaynak: WDI, <http://www.databank.worldbank.org>

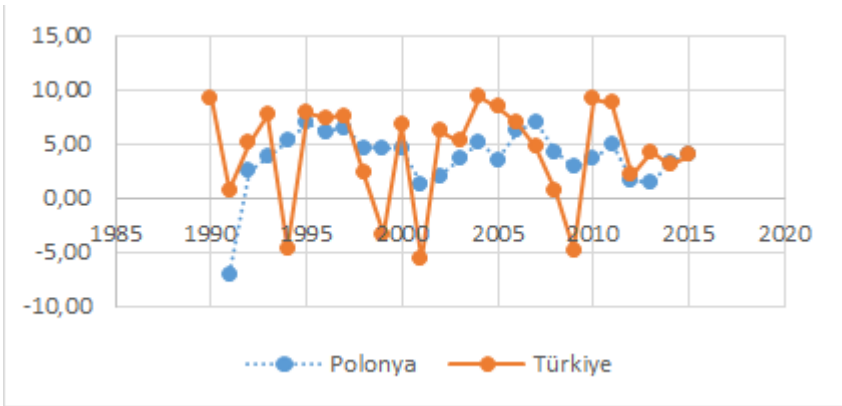
Grafik 5'te Türkiye ve Polonya'ya ait 1990-2015 dönemi ithalat verileri yer almaktadır. Grafikten açıkça anlaşılacağı üzere, ithalat verileri yıldan yıla farklılık gösterse de Polonya'nın ve Türkiye'nin ithalatları dönem, dönem paralel bir seyir göstermiştir. Bu durumu Türkiye'nin üretim sahalarının azlığından kaynaklanmaktadır. Dönemde Türkiye'nin üretim alanlarında özellikle sanayi ve teknoloji alanlarında yeterli gelişim gösterememesi ve bunun sonucu olarak yeterli üretim miktarına erişilmemesinden kaynaklı olarak sürekli ithalata dayalı bir tüketim söz konusu olmuştur.

Grafik 6: 1990-2015 Dönemi Döviz Kuru Değişim Oranı Karşılaştırma (% artış)

Kaynak: WDI, <http://www.databank.worldbank.org>

Grafik 6'da 1990-2015 dönemi Türkiye ve Polonya'ya ait döviz kuru değişim oranları verilmiştir. Dönemde Türkiye'nin verileri Polonya'ya kıyasla daha düşüktür. Yani başka bir deyişle Polonya para biriminin volatilitesi Türk Lirası'na göre daha yüksektir. 2000-2005 dönemi iki ülke içinde döviz kurlarının yükselişe geçtiği dönemdir. 2005 yılı sonrasında Türkiye için istikrarlı bir döneme geçilmiştir. Ancak 2008 kriz yılı sonrasında hem Polonya da hem de Türkiye döviz kuru oranlarında artış başlamıştır. İki ülkenin döviz kuru artış oranlarını kıyaslarken Polonya'nın sürekli dalgalanan bir kura sahip olduğunu, Türkiye'nin ise görece daha istikrarlı bir kur sahip olduğu açıkça görülmektedir.

Grafik 7: 1990-2015 Dönemi GSMH/Büyüme Oranı Karşılaştırma (% artış)

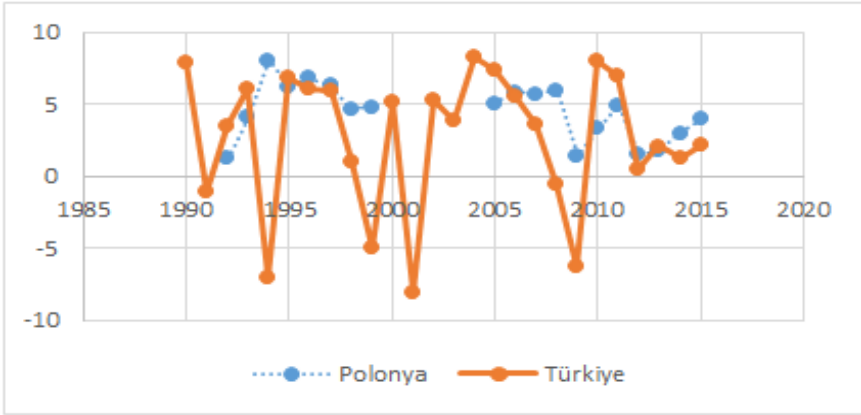

Kaynak: WDI, <http://www.databank.worldbank.org>

Bilindiği üzere Gayri Safi Milli Hâsıla, bir ülkenin ekonomik büyümesini gösteren en önemli makroekonomik değişkendir. Grafik 7'de Türkiye ve Polonya'nın 1990-2015 dönemine ait GSMH artış oranları, yani iki ülkenin ekonomik büyüme oranları yer almaktadır. Dönemde iki ülke içinde sürekli inişli-çıkışlı bir dalgalanma söz konusudur. Her iki ülke içinde ekonominin büyüdüğü ve sonraki yıllarda küçüldüğü hareketlenmeler söz konusudur. 1994, 1998, 2001 ve 2008 krizlerinin izlerini grafikten görmek mümkündür. Ancak grafikten açıkça görüldüğü üzere, Türkiye'de söz konusu iniş ve çıkışlar daha keskindir yani Türkiye krizlerden daha çok etkilenmiştir. Polonya'da ise bu dalgalanmalar daha küçük hareketler şeklinde gerçekleşmiştir. Ayrıca Türkiye'de negatif hareketler (küçülme) gözlemlenirken, Polonya'da böyle bir durum söz konusu değildir.

Avrupa Birliği'ne üyelik şartlarından biri de ekonomik istikrarın sağlanmış olmasıdır. Türkiye söz konusu şartı sağlamamaktadır. İstikrarlı bir şekilde büyüme gerçekleşmezken ara dönemlerde küçülme gözlemlenmektedir.

Grafik 8: 1990-2015 Dönemi Kişi Başına Düşen GSMH Oranı Karşılaştırması (%)

Kaynak: WDI, <http://www.databank.worldbank.org>

Grafik 8'de kişi başına düşen GSMH verileri yer almaktadır. Bu grafikte yer alan veriler tıpkı Grafik 7'de olduğu GSYH'ye paralel bir seyir izlemiş ve her iki ülke için de inişli ve çıkışlı olmuştur. Ancak Türkiye'de ara dönemlerde daha yüksek düşüşler gözlemlenmektedir.

Kümeleme Analizi

Giriş

Kümeleme analizi genellikle ekonomik ve finansal verilerin analizinde, benzerliklerin ve/veya farklılıkların tespit edilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Bu bağlamda yapılan çalışmalarda verilerin hangi gruplarda yer aldığını görmek amacı güdülmektedir. Kümeleme analizinin sonucunda ortaya çıkan kümeler farklılık ve benzerlik kavramına göre belirlenmektedir. Bu durum ise doğal bir soru olan farklılıkların ve benzerliklerin nasıl ölçüleceğini ortaya çıkarmaktadır. Nesnelar arasında farklılıkların ve benzerliklerin ölçülmesi amacıyla en çok tercih edilen ölçü birimi Öklid uzaklık metodudur. Metrik aralıklarda, benzerlik genellikle bir mesafe normu ile tanımlanmaktadır. Mesafe normu veya benzerlik çoğunlukla daha önceden bilinen bir durumdur. Ayrıca kümeleme analizinde mesafenin x ve y cinsinden değişkenlerinin aşağıda sıralanan dört önemli özelliğe sahip olması gerekmektedir (Turan vd., 2016:150-152).

- Her x için; $d(x,x) = 0$
- Her x ve y için; $d(x,y) \geq 0$
- Her (x, y) için; $d(x,y) = d(y,x)$
- Her x, y ve z için; $d(x,y) + d(y,z) \geq d(x,z)$

Söz konusu bu özelliklerin dördünü de sağlayan fonksiyonlar uzaklık fonksiyonu olarak adlandırılmaktadır. Özetle açıklamak gerekirse farklı uzaklık ölçütleri ve/veya farklı benzerlik ölçüleri bulunmaktadır. Benzerlik ölçütü olarak değişkenler oransal ya da aralıklı ölçükle elde edilmiş değerlerden oluşuyorsa, uzaklık ya da ilişki türü ölçüler kullanılarak hesaplanmaktadır. Eğer ölçümler sayımla elde edilmiş değişkenlerden oluşuyorsa o zaman ki-kare veya phi-kare uzaklık ölçüsünden faydalanılmakta ve hesaplama bu şekilde yapılmaktadır. İkili gözlemlere göre elde edilmiş veriler kullanılıyorsa o zaman Öklid, kare Öklid, size difference, pattern difference gibi benzerlik ya da farklılık ölçülerinden yararlanılmaktadır (Özdamar, 2004: 283).

Literatür taraması

Bu çalışmada Hiyerarşik kümeleme analizi yöntemi kullanılarak ülkelerin kümelerine göre optimal dağılımı belirlenmiştir. Kümelerde yer alan noktaları geometrik olacak şekilde göstermek istediğimiz zaman ikiden daha fazla boyut varsa, noktalar arasındaki uzaklıkları çok boyutlu hesaplanması gerekmektedir. Bu durumu modellemek için kullanılan yöntem Öklid Uzaklığı hesaplama yöntemi adı verilmiştir (Turan vd., 2016: 150-152). Kümeleme analizi kapsamında ülkelerin ekonomik olarak birbirlerine olan benzerliklerinin incelendiği akademik çalışmalara bazı örnekler verebiliriz. Bunlar; 2006 yılında Turanlı vd. tarafından yapılan çalışmada AB üye ve üyeliğe aday olan ülkelerin ekonomik açıdan benzerliklerini kümeleme analiziyle incelemişlerdir. Yapılan analiz sonucunda üye ve aday ülkeler iki grupta toplanırken en zayıf ülkeler Yunanistan ve Portekiz olarak belirlenmiştir (Turanlı vd., 2006). 2009 yılında Öz vd. tarafından yapılan çalışmada beşeri sermaye yani eğitim, sağlık iş gücü piyasalarına ait yirmi üç göstergesi kullanarak Türkiye ve AB üye ülkelerinin benzerlikleri kümeleme analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda Türkiye'nin AB'ye üye ne eski ne de yeni üye olan ülkelerle benzeşmemekte olduğu gözlemlenmiştir (Öz vd., 2009). 2011 yılında Ada tarafından yapılan çalışmada, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyesi ülkeleri karşısında sürdürülebilir kalkınma düzeyi incelenmiştir. Çalışmada değişken olarak 2008 sürdürülebilir kalkınma göstergesi kullanılmıştır. Analiz yöntemi olarak kümeleme analizi kullanılan çalışmanın sonucunda Türkiye ve analiz edilen diğer ülkeler arasında benzer sürdürülebilir kalkınma düzeyine sahip

olunduğu gözlemlenmiştir (Ada, 2011). 2012 yılında Akıncı ve Eren tarafından yapılan çalışmada, temel eğitim göstergeleri kullanılarak OECD ülkelerinin ne kadar benzer veya farklı olduğu kümeleme analizi uygulanarak incelenmiştir. Yapılan analiz çalışmasının sonucunda Türkiye ve diğer OECD ülkeleri ile oldukça uzak bir konumda olduğu gözlemlenmiştir (Akıncı ve Eren, 2012). 2013 yılında Özarı, Ülgen ve Ulusoy'un yapmış olduğu benzer çalışmada, 1996-2003; 2004-2009; 1996-2009 dönemleri ve ithalat, ihracat, GSMH, iş gücü katılım oranı ve uzun dönem işsizlik makroekonomik değişkenleri kullanılarak Avrupa Birliği üye ülkelerinin tamamı kümeleme analizine dâhil edilmiştir. Yapılan çalışmada farklı değişkenler, farklı dönemler ve farklı ülkeler kullanılmış olmasına rağmen, Polonya ve Türkiye ekonomisinin benzer yapıya sahip olduğu sonucu elde edilmiştir (Özarı, Ülgen ve Ulusoy, 2013). 2013 yılında Çelik tarafından yapılan çalışmada, Türkiye'nin 81 ili sağlık kurumları ve hizmetleri bakımından sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Çalışmada özel ve kamu hastaneleri, çalışan ve hasta sayıları gibi belli başlı durumlar değişken olarak ele alınmıştır. Yapılan çalışmanın sonucunda 81 ilin belirlenen sağlık kurumuna ait özellikler bakımından yapılan sınıflandırmada 7, 10 ve 15 kümeye ayrılan gruplar değerlendirilmiştir (Çelik, 2013). 2015 yılında Demir ve Özarı yapmış oldukları çalışmada seçmiş oldukları makroekonomik değişkenlerle G20 ülkelerinin birbirlerine olan ekonomik benzerliklerine bakmışlardır. Bu çalışmada ilk önce ülkeler kümeleme analizi ile değerlendirilmiş, daha sonra fuzzy method ile analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda G20 ülkelerinin ekonomilerinin birbirinden farklı olduğu sonucu elde edilmiştir (Demir ve Özarı, 2015). 2016 yılında Turan vd. yapmış oldukları çalışmada Ortadoğu ülkelerini seçmiş oldukları makroekonomik değişkenler ve dönem için kümeleme analizi yapmışlardır. Kullanmış oldukları dönem ve analiz sonucuna göre bölgede yaşanan olayların ülke ekonomisine ne şekilde etkide bulunduğu değerlendirilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, bölgede yaşanan siyasi gerilimlerin ülke ekonomisine etkide bulunduğu sonucu elde edilmiştir (Turan vd., 2016). 2017 yılında Şahin tarafından yapılan çalışmada, Heritage Vakfı tarafından hazırlanan, "mülkiyet hakları, yolsuzlukla mücadele, mali özgürlük, kamu harcaması, iş özgürlüğü, işgücü özgürlüğü, parasal özgürlük, ticaret özgürlüğü, yatırım özgürlüğü ve finansal özgürlük endeksi" kullanılarak 29 ülkenin kümeleme analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda analizde kullanılan ülkelerin hepsi farklı kümelerde çıkmıştır (Şahin, 2017).

Bilindiği üzere Polonya 2004 yılında Avrupa Birliği'ne üye ülke statüsüne erişmiştir. Ancak Türkiye Avrupa Birliği'nin talep ettiği şartları sağlayamadığı gerekçesiyle üyeliğe alınmamıştır. Bu bağlamda, bu çalışma içerisinde 2004

yılında Polonya ile birlikte AB'ne üye olan ve daha sonra 2007 yılında ve 2013 yılında AB'ne üye olan ülkeler ile Türkiye gibi yıllardır üyelik şartlarını sağlayamadığı gerekçesiyle üyeliğe alınmayan ülkeler seçilen makroekonomik değişkenleri aracılığıyla incelenecektir. İncelemede, söz konusu bu ülkelerin ekonomik verilerinin benzerliğine bakılacaktır. Analiz yöntemi olarak kümeleme analizi kullanılacaktır. Bu çalışmada benzerlik ölçütü olarak Öklid kullanılırken, analiz SPSS ortamında yapılmıştır.

Model

Çalışmada incelenecek ülkeler şu şekildedir;

-2004 yılında üyeliğe alınan ülkeler; Polonya, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Malta, Macaristan, Slovenya, Slovakya.

-2007 yılında üyeliğe alınan ülkeler; Bulgaristan, Romanya.

-2013 yılında üyeliğe alınan ülkeler; Hırvatistan.

-Üyeliğe alınmayan ülkeler; Türkiye, Sırbistan, Karadağ, Makedonya, Arnavutluk.

Analizde kullanılacak olan makroekonomik değişkenleri belirlerken, Avrupa Birliği'nin ekonomik kriter olarak değerlendirmeye almış olduğu göstergeler incelenmiştir. Analizde kullanılan makroekonomik değişkenler şu şekildedir;

- Enflasyon Oranı,
- İstihdam Oranı,
- İhracat Artış Oranı,
- GSMH büyüme oranı,
- Kişi başına düşen GSMH büyüme oranı,
- İthalat Artış Oranı,
- Döviz Kuru,
- İşsizlik Oranı (ILO)

Toplamda 17 ülke, 8 değişken ile 1980-2015 yılları aralığında hazırlanan panel veriler ile SPSS programı yardımıyla kümeleme analizi yapılmıştır. Panel veri hazırlanırken, analiz çıktılarının daha iyi yorumlanabilmesi amacıyla bazı zaman periyotlarına ayrılmıştır. Periyotlar Avrupa Birliği'nin üye kabul ettiği dönemler baz alınarak belirlenmiştir. Bu zaman periyotları şu şekildedir;

- 1980-2015 dönemi,
- 1980-2004 dönemi,
- 2004-2007 dönemi,
- 2007-2015 dönemi,
- 2005-2013 dönemi.

1980-2015 dönemi tüm incelenen periyodu kapsamaktadır. 2004, 10 Orta ve Doğu Avrupa Ülkesinin AB'ye üye olduğu tarihi, 2007 ise Romanya ve Bulgaristan'ın üyelik tarihini ifade eder. 2013 tarihinde ise Hırvatistan üye olmuştur. Anılan dönemler bu genişlemeler göz önüne alınarak seçilmiştir. Bu veriler ışığında yapılan kümeleme analizine ait çıktılar şu şekildedir.

Analiz Sonuçları

Tablo 1: 1980-2004 Dönemi İçin Kümeleme Analizi Sonuçları

1. Grup	2. Grup	3. Grup	4. Grup
Estonya	Çek C. (%16,67) Macaristan	Çek C. (%8,33)	Çek C. (%8,33)
Çek C. %66,7	(%54,55)	Macaristan (%18,18)	Macaristan %9,09
Letonya	Polonya (%14,29)	Polonya (%14,29)	Türkiye (%42,86)
Macaristan (%18,18)		Romanya (%7,14)	
Polonya (%71,43)		Türkiye (%57,14)	
Malta			
Romanya (%92,86)			
Bulgaristan			
Makedonya			
Sırbistan			

Tablo 1'de yer alan verilere baktığımızda, bu zaman periyodunda Türkiye % 57,14 ağırlıkla 3. grupta, % 42,86 ağırlıkla 4. grupta yer almıştır. Aynı anda Türkiye ile birlikte Çek Cumhuriyeti ve Macaristan da 3. ve 4. grupta farklı ağırlıkla yer almakta iken Çek Cumhuriyeti ağırlıklı olarak 1. grupta, Macaristan ağırlıklı olarak 2. grupta yer almaktadır. Çizelgeye göre birinci küme Estonya, Letonya, Malta, Bulgaristan, Makedonya ve Sırbistan tamamıyla ilk kümede yer alırken Çek cumhuriyeti % 75 oranında, Macaristan % 18,8 oranında Polonya % 71,4 oranında, Romanya ise % 90,9 oranında 1. Kümede yer almaktadır. Ayrıca, kümeleme analizinde yeterli veriye sahip olmayan ülkeler otomatik olarak değerlendirmeye alınmamakta ve analiz sonuç tablolarından görünmemektedir. Dönem için yapılan analiz çalışmasına Hırvatistan da dâhil edilmiş olup, ülkenin 1995 öncesi verilerine ulaşamadığı için yani yeterli verisi bulunmadığı için analiz sonuç tablosunda görünmemektedir.

Veri periyodunun kapsadığı dönem itibarıyla bu periyodun ilk dönemlerinde yapısal olarak bu ülkelerin benzer koşullarda olmalarından dolayı aynı kümede olmaları beklenti dâhilindedir. Macaristan'ın başlangıçta ekonomik olarak bu ülkelere daha iyi konumda olması 2. Kümede diğer ülkelere oranla daha baskın olmasını açıklayabilir. AB sürecinin de getirisi olarak Çek Cumhuriyeti'nin Slovakya ile ayrılış sürecini barışçıl bir biçimde sonlandırması, Polonya'nın Yugoslavya'nın parçalanma sürecinden uzak kalması dolayısıyla ile belirli bir oranda ikinci kümede kalması anlaşılabilir.

2004 yılında Avrupa Birliği'ne üyeliğe kabul edilen, Polonya, Çek Cum. ve Macaristan'ın 2. Kümede Türkiye ile birlikte yer aldığı gözlemlenmektedir. Bu durum 2004 yılına kadar olan dönemde kısmen de olsa ekonomik benzerliklerinin olduğu göstermektedir. Ancak 2004 yılında Türkiye'nin kabul edilmemiş olması bu benzerliğin yeterli olmadığını göstermektedir. Türkiye'nin ekonomisinin yetersiz kaldığı makroekonomik değişkenleri daha önceki bölümlerde detaylı bir şekilde incelemiştir.

Diğer taraftan Eski Yugoslavya devletleri olan Sırbistan, Karadağ, Makedonya ve Arnavutluk gibi Avrupa Birliği'ne üyeliğe kabul edilmeyen ülkelerde ise ekonomik açıdan Avrupa Birliği üye ülkelerine benzemektedir.

Tablo 2: 1980-2015 Dönemi İçin Kümeleme Analizi Sonuçları

1. Grup	2. Grup	3. Grup	4. Grup
Estonya	Çek (%9,09)	Çek (%72,73)	Çek (%9,09)
Çek (%9,09)	Macaristan (%9,09)	Polonya (%11,1)	Polonya (%33,3)
Litvanya	Türkiye (%33,3)		
Letonya	Polonya (%11,1)		
Malta			
Macaristan (%90,91)			
Slovenya			
Slovakya			
Polonya (%44,4)			
Romanya			
Bulgaristan			
Türkiye (%66,7)			
Makedonya			
Hırvatistan			
Sırbistan			
Karadağ			
Arnavutluk			

Tablo 2’deki analiz sonuçlarına baktığımızda 1980-2015 döneminde ise ikinci kümede Çek cumhuriyeti ve Macaristan’ın diğer ülkelerden ayrıştığı görülmektedir. Çek Cumhuriyetinin üçüncü kümede Macaristan’a göre ağırlığının fazla olması bu dönem içerisinde diğer ülkelerin tümünden ayrıştığını göstermektedir. Bu oran iki ülke arasında ikinci kümede tersine bir durum gösterirken Polonya da görece az miktarda ikinci kümede yer almıştır. Ayrıca elde edilen 4 kümelı yapıda Çek Cumhuriyeti ve Polonya’nın 3. ve 4. Kümelerde beraber yer aldığı, bu ülkelerin aynı zamanda Türkiye’nin de yer aldığı 2. Kümede de yer aldığı görülmektedir. Bu durumda 3 ve 4. Küme birleştirileceği düşünülmektedir. 1980-2015 periyodunda Türkiye ağırlıklı olarak 1. Kümede yer alırken ikinci kümede ağırlığı % 33,3 oranındadır.

1980-2015 dönemini değerlendirdiğimizde başta Polonya olmak üzere Avrupa Birliği’ne üyeliğe kabul edilmiş birçok ülkeyle ekonomisinin artık benzer bir yapıya sahip olduğunu söylemek mümkündür. Diğer taraftan bu dönem içinde Eski Yugoslavya devletleri olan Sırbistan, Karadağ, Makedonya ve Arnavutluk gibi Avrupa Birliği’ne üyeliğe kabul edilmeyen ülkeler benzer şekilde ekonomik açıdan Avrupa Birliği üye ülkelerine benzemektedir. Ancak günümüzde Türkiye gibi onlarda Avrupa Birliğine girmek için yeterli bulunmamaktadırlar.

Tablo 3: 2004-2007 Dönemi İçin Kümeleme Analizi Sonuçları

1. Grup	2. Grup	3. Grup
Estonya	Çek C. (%75)	Çek C. (%25)
Litvanya	Macaristan	Polonya (%33,3)
Letonya	Polonya (%66,7)	
Malta	Romanya (%25)	
Slovenya	Türkiye	
Slovakya		
Romanya (%75)		
Hırvatistan		
Bulgaristan		
Makedonya		
Sırbistan		

Tablo 3’te yer alan analiz sonuçlarına baktığımızda, bu dönemde 10 Orta ve Doğu Avrupa ülkesinin 2004’te üye olmalarının yanında 2007’de Romanya ve Bulgaristan’ın da üye olduğu dönemi kapsamaktadır. 2004-2007 dönemi için elde edilen bu ayrışmaya göre Türkiye tamamıyla Çek Cumhuriyeti (% 75),

Macaristan, Polonya (% 66,7) ve Romanya (% 25) ile birlikte yer almaktadır. Çek Cumhuriyeti ve Polonya belirli oranlarda ayrışarak 3. kümeyi oluşturmuştur. Bu ülkelerin belli oranda diğer ülkelerden ayrışması bilgisi göz önünde bulundurularak yine de ikinci kümeyle birleştirilebileceği düşünülebilir. Romanya ağırlıklı olarak 1. Kümede yer almaktadır.

2004-2007 dönemi için şunları söyleyebiliriz. ise Türkiye ekonomisinin 2004 sonraki dönemiyle 2007 yılında Avrupa Birliğine üye olan ülkeleri kıyasladığımızda ise sonuçları elde etmekteyiz; Türkiye ekonomisi 2004-2007 döneminde iyiye gitmiş ve neredeyse üye ülkelerle aynı seviyeye ulaşmıştır. Ancak eksiklerini tamamlayamadığı için yine ekonomik açıdan uygun bulunmamıştır.

Ayrıca bu dönem içinde Sırbistan, Karadağ, Makedonya ve Arnavutluk gibi Avrupa Birliği'ne üyeliğe kabul edilmeyen ülkeler ekonomik açıdan Avrupa Birliği üye ülkelerine benzemektedir. Ancak bu ülkeler de 2007 yılında yeterli bulunmamışlardır.

Tablo 4: 2007-2015 Dönemi İçin Kümeleme Analizi Sonuçları

1. Grup	2. Grup	3. Grup
Estonya	Çek C.	Macaristan (% 88,9)
Litvanya	Polonya (% 88,9)	Polonya (% 11,1)
Letonya		Romanya (% 22,2)
Malta		Türkiye
Macaristan (% 11,1)		
Slovakya		
Hırvatistan		
Romanya (% 77,8)		
Bulgaristan		
Makedonya		
Sırbistan		
Karadağ		
Arnavutluk		

Tablo 4'te yer alan analiz sonuçlarına baktığımızda, 2007-2015 dönemi için ayrışmada Polonya ve Çek Cumhuriyeti'nin 2004-2007 dönemine benzer şekilde fakat daha fazla ağırlıkta diğer ülkelerden ayrıştığı ve 2. kümeyi

oluşturduğu görölmektedir. Türkiye ise Macaristan (% 88,9), Polonya (% 11,1) ve Romanya ile birlikte 3. kümeyi oluşturmaktadır. Polonya ağırlıklı olarak 2. Kümede, Romanya ağırlıklı olarak 1. Kümede, Türkiye ise sadece Macaristan ile birlikte 3. Kümede yer almaktadır.

Tablo 5: 2005-2013 Dönemi İçin Kümeleme Analizi Sonuçları

1. Grup	2. Grup	3. Grup
Estonya	Çek (% 22,2)	Çek (% 77,7)
Litvanya	Macaristan (% 88,8)	Polonya (% 66,6)
Letonya	Polonya (% 33,3)	
Malta	Romanya (% 22,2)	
Slovenya	Türkiye	
Slovakya		
Macaristan (% 11)		
Romanya (% 77,7)		
Bulgaristan		
Makedonya		
Sırbistan		
Karadağ		
Arnavutluk		
Hırvatistan		

Tablo 5’da 2005-2013 dönemi için kümeleme analizi yer almaktadır. Dönemde Hırvatistan ile AB müzakereleri başlamış olup, tam üyeliğe geçişiyle son bulmuştur. Yapılan kümeleme analizine göre Türkiye 2. Grupta yer alırken AB’ye üye ülkeler ve sonraki dönemde üyeliğe kabul edilen Hırvatistan 1. Grupta yer almaktadır. Bu dönemde tıpkı Türkiye gibi Polonya’da ekonomik olarak diğer ülkelerden farklılık göstermektedir. %33’lük bir oranla 2. Grupta Türkiye’nin yanında yer alırken, %66’lık bir oranla 3. Grupta yer almaktadır. Polonya ağırlıklı olarak 3. Kümede, Türkiye ise 2. Kümede yer almaktadır.

Genel olarak bir değerlendirme yaptığımızda 2004-2007, 2007-2015, 2005-2013 dönemleri en önemli dönemlerdir. Bunun en önemli nedenleri ise Birlik içindeki yapının tam anlamıyla oturmasıdır. Türkiye için 2004-2015 dönemini genel bir değerlendirme yaptığımızda aşağıdaki önemli gelişmelerin meydana geldiğini görmekteyiz;

- Bireysel hak ve özgürlüklerin artması sonucunda yatırım ortamının daha iyi olması,

- Ekonomi Politikalarının başarılı bir şekilde uygulanmaya başlaması ve sürdürülmesi ile yabancı yatırımların rekor düzeylerde gerçekleşmesi,
- Müzakereler için tarih alınması (Aralık 2004),
- Tam üyelik için müzakerelerinin başlaması (3 Ekim 2005),
- 2001 krizi sonrası geliştirilen IMF destekli ekonomi politikalarının meyvelerinin alınmaya başlaması şeklindedir.

Avrupa Birliği'nin son üye aldığı tarihten günümüze kadar olan süreçte toplam beş ülkenin ekonomik açıdan Avrupa Birliği üye ülkelere ne kadar benzediğini incelediğimizde, çoğunluğunun 1. Kümede olduğunu görmekteyiz. Türkiye ise nadiren 1. Kümede yer almaktadır. Yaptığımız analiz sonuçlarına göre günümüzde Türkiye dâhil beş aday ülke ekonomik şartları yeterince sağlayamadığı gerekçesi ile Avrupa Birliği'ne alınmamaktadır.

Sonuç

Türkiye'nin Avrupa Birliği müzakereleri uzun yıllardır sürekli konuşulan ancak bir türlü neticeye bağlanamayan bir süreçtir. Bu çalışmada 2004 yılında tam üyeliğe kabul edilen ülkelerle ama özellikle Polonya ile üyelik müzakereleri hala devam eden Türkiye'nin ekonomik yapıları karşılaştırılmıştır. Söz konusu bu göstergeler; enflasyon oranı, istihdam oranı, ihracat oranı, GSMH büyüme oranı, kişi başına düşen GSMH büyüme oranı, ithalat oranı, yurtdışından net gelir, döviz kuru, işsizlik oranıdır. Ayrıca ikinci aşama olarak bu ülkelerin ekonomilerini kıyaslamak amacıyla kümeleme analizi yapılmıştır. Kümeleme analizinde benzer değişkenler kullanılırken, 2004 yılından bu yana Avrupa Birliği'ne tam üyeliğe kabul edilen 12 ülke ve hala müzakere aşaması devam eden ve üyeliğe kabul edilmeyen 5 ülkenin verileri kullanılmıştır. Ancak çalışmanın ana eksenini Türkiye ile Polonya karşılaştırması oluşturmaktadır. Gerek iki ülkenin makroekonomik göstergelerinin birebir kıyaslanması aşamasında olsun, gerekse kümeleme analizinde olsun elde edilen sonuçlar şu şekildedir: Her iki ülkenin yıllara göre ekonomik verilerinde farklılık gözlenmiş, bazı göstergelere göre Polonya bazılarında göre ise Türkiye daha iyi durumdadır. Ancak Polonya'nın ülke ekonomisini temsil eden en önemli makroekonomik değişkenleri ile Türkiye'nin benzer değişkenleri benzer dönemlerde kıyaslandığında Polonya'nın ekonomisinin daha iyi olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ayrıca Türkiye ekonomisinde sürekli olarak bir dalgalanma ve belirsizlik durumu gözlemlenmektedir. Türkiye ekonomisinde istikrarlı bir ilerleyiş olması yani söz konusu 8 makroekonomik değişkenin olumlu yönde ilerlemesi durumunda Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye tam üyelik

için yeşil ışık yakması durumu söz konusu olacaktır. Şu anki şartlarda böyle bir durum mümkün görülmemektedir.

Türkiye ile 2004 sonrası dönemde üye olmuş ve hali hazırda aday ülke olan ülkeleri karşılaştırdığımız bu çalışmada Türkiye'ye benzerlik gösteren Polonya ekonomisine özel bir yer verdik. Yaptığımız kümeleme analizi sonuçlarını değerlendirirken elde edilen veriler ışığında, Bu ülkelerin ekonomilerinin birbirine benzer olduğunu kısmen söylemek mümkündür. Ancak analiz yapılırken belirlenen beş periyoda göre elde edilen sonuçlarda, Türkiye ekonomisinin Avrupa Birliğine henüz kabul edilmemiş olan ülkeler ile benzerlik göstermediği sonucuna varılmıştır. Ancak üyeliğe kabul edilmeyen bu ülkelerin Avrupa birliğine üye olan ülkelerin bir kısmı ile benzerlik gösterdiği sonucu elde edilmiştir. Ayrıca belirlenen 8 makroekonomik değişkene ait veriler ve belirlenen dönemlere ait analizlere baktığımızda Türkiye ekonomisi ve Polonya ekonomisi kısmen benzerlik göstermektedir. 1980-2004 dönemi hariç yani 2004 yılı sonrası dönemlerde Türkiye ekonomisinde meydana gelen olumlu değişimler sonucunda Türkiye ve Polonya benzer kümelerde çıkmıştır.

Yapılan bu çalışmayı genel olarak değerlendirdiğimizde, Türkiye ve Polonya'nın ekonomik durumlarının kısmı olarak da olsa benzerlik gösterdiği sonucu elde edilmiştir. Ayrıca ilgili dönemde AB'ye tam üyeliğe kabul edilen devletler ile de Türkiye'nin benzer ekonomik yapıya sahip olduğu da gözlemlenmiştir. Bu bağlamda ekonomik açıdan bakıldığında Türkiye, Polonya ile aynı dönemde veya sonraki dönemlerde AB'ye girebilecek kapasiteye sahip olduğu söylenebilmektedir. Ancak Avrupa Birliği üyeliği için sadece ekonomik başarı yeterli olmamaktadır. Siyasi, sosyal ve kültürel yakınlık ve ortak değerlerde buluşmak (Kopenhag Kriterleri), en az ekonomik koşullar kadar önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Ada, A. (2011) Kümeleme Analizi İle AB Ülkeleri ve Türkiye'nin Sürdürülebilir Kalkınma Açısından Değerlendirilmesi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 29, 319-332.
- Akıncı, B. ve Eren, Ö. (2012). OECD Ülkelerinin Eğitim Göstergelerinin Kümeleme Analizi ve Çok Boyutlu Ölçekleme Analizi ile Karşılaştırmalı Analizi. Öneri, 10(37), 175-181.
- Bulut, R. (2017) Avrupa Piyasalarında Yükselen Polonya Pazarı ve Türkiye İle Ticari İlişkiler, Ayrıntı Dergisi Göller Bölgesi (Burdur, Antalya, Isparta, Afyon) Ekonomi ve Kültür Dergisi, Cilt 4, Sayı 46.
- Çelik, Ş. (2013) Kümeleme Analizi İle Sağlık Göstergelerine Göre Türkiye'deki İllerin Sınıflandırılması, Doğu Üniversitesi Dergisi, 14 (2) 2013, 175-194
- Demir E. ve Özarı Ç. (2015) Clustering G-20 Countries Using the Euclidean Method and Fuzzy Logic, EURAS, ISSN: 2147-2149, Vol:3, No:1, Winter 2015.
- Güngör, K. (2016) Avrupa Birliği Aday Ülkelerinde Mali Perspektif, Ayrıntı Dergisi Göller Bölgesi (Burdur, Antalya, Isparta, Afyon) Ekonomi ve Kültür Dergisi, Cilt 4, Sayı 41.
- Güngör, K. (2017) Türkiye'nin Avrupa Birliği Bağlamında Mali Görünümü, Ayrıntı Dergisi Göller Bölgesi (Burdur, Antalya, Isparta, Afyon) Ekonomi ve Kültür Dergisi, Cilt 4, Sayı 48.
- Öz, B., Taban, S. ve Kar, M. (2009) Kümeleme Analizi İle Türkiye ve AB Ülkelerinin Beşeri Sermaye Göstergeleri Açısından Karşılaştırılması, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(1).
- Özari, Ç., Köse, Ü., & Ulusoy, V. (2013) Cluster Analysis: Is Turkey Far From European Union Members in Economic Perspective?, International Journal of Economics and Finance, 5(12), 127.
- Şahin, D. (2017) Ekonomik Özgürlükler Bakımından Türkiye'nin Avrupa Birliği Ülkeleri Arasındaki Yeri: İstatistiksel Bir Analiz, Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, ISSN: 2148– 3043 / Nisan 2017 / Cilt: 17 / Sayı: 33.

Turan, K., Özarı, Ç. ve Demir, E. (2016) Kümeleme Analizi İle Türkiye ve Ortadoğu Ülkelerinin Ekonomik Göstergeler Açısından Karşılaştırılması, İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi 29, (143-165).

Turanlı, M., Özden, Ü. H. ve Türedi, S. (2006) Avrupa Birliği'ne Aday ve Üye Ülkelerin Ekonomik Benzerliklerinin Kümeleme Analiziyle İncelenmesi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:5 Sayı:9 Bahar 2006/1, ss.95-108

İnternet Kaynakları

TUİK, www.tuik.gov.tr

<https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/check-current-status_en>, (2.10.2017)